

Eindproduct

Dit is een aanvulling op de syllabus, bedoeld voor de leraar. Het doel van dit eindproduct is: *De recente ontwikkelingen in het historiografisch debat over de Verlichting inzichtelijk maken voor de leraar*. Deze aanvulling reflecteert huidige wetenschappelijke bevindingen en geeft de nuancering die de syllabus niet kan bieden.

De Verlichting en verlichtingsdenken

Wat is de Verlichting?

De Verlichting is een periode in de 18^e eeuw. In de Verlichting ging men anders denken over de maatschappij, het individu en gelijkheid. Het belangrijkste van de Verlichting is de zelfreflectiviteit. Mensen keken naar hun eigen maatschappij en zagen dat er veel dingen waren die ze wilden veranderen. Ze werden kritisch over de ongelijkheid in de samenleving.

De Verlichting heeft vele vormen en maten. Er waren grote verschillen in de plek en de ideeën van filosofen.

De Verlichting was verspreid over verschillende plekken in de wereld. Rond de 18^e eeuw ontstonden verschillende soorten 'verlichtingen'. Er was onder andere een Amerikaanse, Duitse, Franse, Russische en Schotse verlichting

In de Verlichting begonnen veel filosofen na te denken over de wereld. Filosofie was heel populair. Iedereen probeerde te verklaren waarom de wereld was zoals die was. Hierdoor kwamen er veel verschillende theorieën die vaak tegenstrijdig waren. De Verlichting kan je zien als een grote discussie tussen heel veel filosofen uit verschillende landen.

Deze grote discussie wordt ook wel *verlichtingsdenken* genoemd. In de rest van de aanvulling wordt het verlichtingsdenken verder uitgewerkt in 3 thema's. Een thema over religie, een over gelijkheid en een over moderniteit.

Religie v/s scheiding van kerk en staat.

Hoe zag de verandering van religie eruit en welke invloed had dat op de maatschappij?

Voor de Verlichting bepaalde de christelijke god alles in het leven van de witte mens. God bepaalde wie het land mocht besturen en god bepaalde wat goed en wat fout was. Tijdens de Verlichting veranderde de positie van religie. In de achttiende eeuw begonnen filosofen en niet-filosofen anders te denken over de rol van religie. Iedereen voerde hevige debatten over welke positie religie moest krijgen. Radicalen wilden dat religie helemaal zou verdwijnen. Gematigden vonden dat religie een zaak moest worden van het individu en niet van de staat. Conservatieven vonden dat religie hetzelfde zou moeten blijven. Uiteindelijk veranderde de rol van religie. Het geloof was nog steeds onderdeel van de maatschappij, maar werd minder bepalend. Religie werd onderdeel van het leven van het individu en niet meer van de staat. Dat de rol van religie veranderde betekende niet dat mensen niet meer in god geloofden. Veel filosofen uit de Verlichting waren zelf ook gelovig. Religie veranderde niet overal in hetzelfde tempo. Op sommige plekken verliep de verschuiving geleidelijk. Vooral in het noorden van Europa, zoals in Schotland, Engeland en Zweden. Daar hielp de kerk zelfs mee met het verspreiden van *verlichtingsdenken*. Op andere plekken waren religieuze veranderingen rigoureuus. In Frankrijk veranderde de rol van religie veel sneller, omdat mensen ontevreden waren. In Frankrijk hadden de katholieke kerk en de koning veel macht. Er was veel armoede in Frankrijk en de koning hief hoge belastingen. Hierdoor wilde de bevolking verandering. Dit gebeurde alleen niet omdat de Franse koning was verkozen door god (absolutisme). Filosofische ideeën veranderden de rol van religie. De staat was niet langer een religieuze zaak. Dit had grote invloed op Frankrijk. Het Franse volk geloofde niet meer dat de koning door god gekozen was. Hierdoor verloor de koning zijn geloofwaardigheid en macht. De Franse bevolking kwam in opstand en wierp de koning gewelddadig van de troon. Dit was het begin van de Franse revolutie.

De Verlichting als laboratorium

Hoe sluiten de ideeën van de Verlichting aan op de moderne wereld?

Vaak wordt er gedacht dat de manier waarop mensen naar de wereld kijken niet verandert. Dat klopt niet. Tijdens de 18^e eeuw was er een verschuiving in de manier waarop mensen de wereld bekeken. Filosofen hadden veel invloed en het effect van hun ideeën zien we vandaag de dag nog steeds. Filosofische ideeën zijn door de tijd heen veranderd en ontwikkeld. Onze kijk op deze ideeën is ook veranderd. Dit komt omdat de wereld er nu anders uitziet dan de wereld in de 18^e eeuw.

Filosofen in de Verlichting dachten na over een nieuwe wereld op sociaal, politiek en economisch gebied. De Verlichting kan worden gezien als een laboratorium waarin deze sociale, economische en politieke ideeën werden getest. De ideeën zijn experimenten die positief en negatief kunnen uitpakken. Positieve experimenten zien we terug in de moderne wereld. Negatieve experimenten zijn aangepast of verworpen. Een voorbeeld van een positief experiment zijn de ideeën van Montesquieu. Deze filosoof legde de basis voor de scheiding der machten (trias politica). Montesquieu bedacht de trias politica tijdens de Verlichting. Het is niet zo dat de trias politica meteen werd ingevoerd tijdens de Verlichting. In tegendeel, in 1804 veroverde Napoleon in een razend tempo een groot deel van Europa. Pas ruim 40 jaar later werd de trias politica ingevoerd in Nederland. In het moderne Nederland is de trias politica een essentieel onderdeel van de democratie. Een voorbeeld van een aangepast experiment is het idee van Rousseau. Rousseau sprak over de directe democratie. Rousseau dacht dat het volk een 'algemene wil' had. Dat betekende dat iedereen dezelfde dingen wilde. Hij vond daarom dat er referenda moesten zijn waarbij de burger wetsvoorstellen kon goedkeuren. We hebben in Nederland vandaag de dag geen directe democratie. Toch is een deel van Rousseau's idee een geslaagd experiment. In veel moderne landen zijn er referenda waarin het volk kan laten weten wat zij wil. Een goed voorbeeld hiervan is het referendum in 2016 over de *BREXIT*. Het Britse volk kon stemmen of ze bij de Europese Unie wilde blijven of niet. Niet alles aan Rousseau's theorie is geslaagd. Rousseau vond dat het volk niet geschikt was om een land te regeren. In zijn ogen was alleen de aristocratie in staat om beslissingen te nemen. In moderne landen is dit idee verworpen. Het is in principe voor iedereen mogelijk om de politiek in te gaan.

Gelijkheid en Ongelijkheid

Wat betekende gelijkheid in de Verlichting?

Voor de achttiende eeuw geloofden mensen dat de wereld was opgedeeld in hiërarchische lagen. De bovenste laag was de koning, de middelste laag de aristocratie en de onderste het gewone volk. Als je hoger in de hiërarchie stond had je meer rechten en was je meer waard als mens. In de Verlichting veranderde dit idee. In de 18^e eeuw gingen mensen meer kijken naar het individu. Er kwam kritiek op de hiërarchie in de samenleving. Mensen geloofden niet meer dat een edelman meer waard was dan een boer, daarom vroegen zij zich af waarom een edelman meer rechten had.

Voltaire vond dat alle mensen gelijk waren en hij zei dat er een basisrecht moest zijn voor elk individu. Veel filosofen namen dit idee over. Hierdoor werd gelijkheid een belangrijk onderdeel van het *verlichtingsdenken*. Filosofen verzetten zich tegen ongelijkheid. Daarom waren veel filosofen voor de afschaffing van slavernij en tegen het kolonialisme. Ook wilden ze dat rijkdom beter verdeeld zou worden onder de mensen.

Gelijkheid betekende in de 18^e eeuw iets anders dan nu. In Nederland is in de grondwet bepaald dat elk mens gelijk is. Dat betekent dat huidskleur, afkomst, gender, beroep en leeftijd niet bepalend is voor hoeveel je waard bent als mens.

Gelijkheid was iets nieuws in de 18^e eeuw. Veel mensen filosofeerden en discussieerden over wie er allemaal gelijk moesten worden behandeld. Veel verlichte denkers waren voor gelijkheid, maar waren ook seksistisch en racistisch. Dat lijkt nu tegenstrijdig, maar dat was het vroeger niet. Niet alle filosofen vonden hetzelfde. Sommige filosofen vonden dat alle soorten mensen gelijk waren. Anderen geloofden dat de afkomst van mensen de waarden van mensen bepaalden. Sommige filosofen vonden zelfs beide. Voltaire was bijvoorbeeld voor gelijkheid. Hij was voor de afschaffing van slavernij. Maar hij vond niet dat Joden dezelfde behandeling mochten hebben als alle andere mensen.

In ieder geval werd het concept van 'gelijkheid' uitgevonden in de Verlichting. Dit had positieve en negatieve gevolgen.

Een positief gevolg is dat mensen zich tegen kolonialisme en slavernij begonnen te keren. Door de Verlichting werden de rechten van het individu belangrijk. Verlichte denkers vonden dat elk individu het recht had op basisrechten. Slavernij was een schending van die basisrechten. Daarom keurden veel mensen slavernij af.

Tijdens de Verlichting was er grote belangstelling voor de mens. Onderzoekers wilden verklaren waarom mensen er op verschillende plekken anders uitzien en zich anders gedragen.

Zij verdeelden de wereldbevolking op in rassen. Het idee dat mensen kunnen worden gecategoriseerd in rassen is een uitvinding van de Verlichting. Dit idee heeft veel negatieve gevolgen gehad. Doordat rassen bestonden, kwamen er meer vooroordelen op basis van huidskleur. Dit leidde tot racisme en stereotypering.

Niet alleen de kijk op niet-Europese mensen veranderde door de Verlichting, maar ook de kijk op vrouwen. Niet alle filosofen waren het met elkaar eens. Rousseau vond bijvoorbeeld dat mannen superieur waren en dat vrouwen zich aan mannen moesten onderwerpen. Locke was het daarmee oneens. Hij vond dat mannen zelf bedacht hadden dat vrouwen minderwaardig waren. Hij keek naar belangrijke vrouwen in de geschiedenis zoals Koningin Elizabeth uit Engeland en Tsarin Catherine uit Rusland. Deze vrouwen zag hij als bewijs dat vrouwen tot even veel in staat waren als mannen.

Er waren ook veel vrouwelijke filosofen. Veel van hen hielden zich bezig met de positie van vrouwen in de maatschappij. Zij zagen educatie als de manier om vrouwen te laten emanciperen. Olympe de Gouche schreef over de politieke ongelijkheid tussen mannen en vrouwen.